

Det förflutnas minsta beståndsdelar

Narrativ mikrohistoria och historia som litteratur

PETER K. ANDERSSON*

Lunds universitet

Sedan begreppet mikrohistoria först formulerades och blev vanligt bland historiker har ordet använts om en uppsjö av vitt skilda typer av verk. Samtliga har det gemensamt att de behandlar ett snävt avgränsat studieobjekt, men de metodologiska utgångspunkterna skiljer sig ofta åt. Medan den vetenskapliga diskussionen kring mikrohistoria huvudsakligen har berört den italienska skolan har det med allt större frekvens dykt upp mikrohistoriskt präglade böcker som driver avgränsningen till sin spets och ignorerar den generella historiska utvecklingen till förmån för det isolerade fallet. I sitt monumentalverk om första världskriget, *Stridens skönhet och sorg* (2008), kallar Peter Englund detta för "antihistoria". Med detta avser han, enligt sitt förord, att "återföra denna på alla vis epokgörande händelse till dess minsta, atomära beståndsdel, nämligen den enskilda människan och hennes upplevelser."¹ Utan att ge någon vidare förklaring till sitt grepp antyder Englund härmed att om man verkligen vill uppmärksamma den enskilda människan i det förflutna utan att reducera hennes erfarenheter till en faktor i ett problem har man inget annat val än att skriva antihistoria, det vill säga bortse från "historien" så som den vanligen definieras, som den generella och övergripande utvecklingen, och i stället se till varje enskild upplevelse och livsberättelse.

Även om Englund med sin antihistoria är ganska konkret och tydlig i sin ambition är han ingalunda den förste att med inspiration från mik-

Essän har granskats av två externa lektörer enligt modellen *double blind peer review*.

* Fil. dr i historia, forskare.

1. Peter Englund, *Stridens skönhet och sorg: Första världskriget i 212 korta kapitel* (Stockholm 2008) s. 7.

rohistoria vilja fokusera på det förflutnas minsta beståndsdelar. I den här essän ska jag diskutera ett antal böcker som på olika sätt kan anses vara besläktade med det som Englund kallar antihistoria. Det finns åtskilliga berömda och betydelsefulla mikrohistorier, men jag har valt ut titlar som inte getts något större utrymme i den historiska debatten för att uppmärksamma bidrag till forskningen som hade kunnat vara mer inflytelserika än de är. Syftet med den här korta exposén är att granska bevekelsegrunderna bakom ett antal mikrohistoriska verk med en uttalat berättande och icke-generaliserande stil och resonera kring vad sådana framställningar kan bidra med till utvecklingen av det mikrohistoriska angreppssättet. Det finns en tendens bland akademiska historiker att avfärda vissa formexperiment. Kritiken som vanligen framförs grundar sig förstås på tanken att en historiker aldrig kan skildra den förflutna verkligheten utan att sätta sin prägel på framställningen, och att detta gäller en generell historisk skildring likaväl som en mikrohistorisk studie. Att författarna till den här typen av experimentella mikrohistorier likväl ger sig i kast med dem tyder dock på en desillusionerad inställning till konventionell historieskrivning som är värd att undersöka närmare.

Sedan mikrohistoria formulerades som en avgränsad skolbildning av Giovanni Levi, Carlo Ginzburg och Carlo Poni i början av 1980-talet har begreppet använts för att beskriva en ganska bred mängd historiska verk med empirisk snävhet.² Även om de italienska historiker som etablerade skolans principer uttryckte ganska strikta krav på en mikrohistorisk studie verkar det som om begreppet i sig redan från början varit löst nog för att tillåta ganska disparata definitioner, och det dröjde inte länge förrän böcker och artiklar som avvek från den italienska skolan började omtalas som mikrohistorier. Dessa verk skilde sig i flera fall inte märkbart från äldre arbeten som tillämpat samma mikroperspektiv utan att betecknas som mikrohistorier, men flera av de böcker som i efterhand identifierats som mikrohistoriska föregångare tillkom under 1960- och 1970-talen då den historiografiska utvecklingen öppnade upp för antropologiskt influerade fallstudier. I själva verket är det mycket få av de "ursprungliga" italienska mikrohistorikernas verk, med undantag

2. Bland de tidigaste referenserna till mikrohistoria finns det av Ginzburg och Poni redigerade numret av den franska tidskriften *Le débat* 1981 samt starten av den italienska skriftserien *Microstorie* samma år under Ginzburgs och Levis redaktörskap. Detta föregicks dock av en ganska lång formeringsfas och Ginzburgs *Osten och maskarna*, som ofta nämns som typexemplet på mikrohistoria, utgavs på italienska redan 1976.

för Ginzburgs *Osten och maskarna*, som har nått berömmelse utanför det specifika forskningsläge som de bidragit till. Klassiker som Natalie Zemon Davis *Martin Guerres återkomst* och Emanuel Le Roy Laduries *Montaillou* beskrevs som mikrohistorier först efter att begreppet populariserats och oberoende av dessa böckers tillkomst. I dag används ordet på ett simultant konkret och inkluderande sätt, vilket illustreras av den år 2013 utkomna boken *What is Microhistory?* som inte begränsar sin översikt till självutnämnd mikrohistoria.³ Därför ter det sig ganska onödigt att inskränka en diskussion av ämnet till det fåtalet böcker som följer traditionen.

Trots sin specifika utformning har mikrohistorien sällan betraktats som särskilt kontroversiell, även om den ofta bemötts med irritation. Den aspekt av det mikrohistoriska skrivandet som dock förefaller väcka debatt bland historiker är dess emellanåt berättande karaktär och den relativa frånvaro av analys som förekommer i vissa mikrohistoriska verk. Även om narrativ historieskrivning sällan explicit diskuterats i relation till mikrohistoria kan ändå debatten om "the revival of narrative" sättas i samband med mikrohistoriens uppkomst, som skedde vid ungefär samma tid. Som Peter Burke visat i en informativ artikel har debatten mellan narrativa historiker och analytiska historiker pågått sedan åtminstone 1700-talet, då Voltaire och John Millar kritiserade historiker som bara intresserade sig för "ytan av historiska händelser".⁴

Den samtida debatten i ämnet brukar anses ha startat med Lawrence Stones artikel "The Revival of Narrative" i *Past and Present* 1979, där skribenten identifierade ett nyvaknat intresse för berättande historieskrivning efter en tilltagande skepsis mot ekonomisk determinism och kvantifiering. Stone nämner Georges Duby, Le Roy Ladurie, Ginzburg och Natalie Zemon Davis som exempel på historiker som berättar historier utan att försöka skapa en sammanhängande vetenskaplig bild av historisk förändring.⁵ Att Stone likställer intresset för lägre sociala skikt och nya typer av källmaterial med berättande historieskrivning är kanske en

3. Sigurður Gylfi Magnússon & István M. Szijártó, *What is Microhistory? Theory and Practice* (London 2013).

4. Peter Burke, "History of Events and the Revival of Narrative", i Peter Burke (red.), *New Perspectives on Historical Writing* (Cambridge 1991). Burke nämner även Paul Ricoeurs karakterisering av all historieskrivning som baserad på någon form av narrativ, men avfärdar denna idé med motiveringen att det urvattnar begreppet "narrativ".

5. Lawrence Stone, "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History", *Past & Present* 85:4 (1979) s. 3–24.

aning förenklande och skvallrar om ett tidsbundet perspektiv från en historiker som är främmande för de nya inriktningarna. Stones artikel ledde dock till en mängd svar och till en, mer eller mindre outtalad, konflikt mellan å ena sidan de historiker som med inspiration från Braudel och Annalesskolan betonade vikten av att studera sociala och ekonomiska strukturer och å andra sidan de som ansåg att strukturanalys var alltför statistiskt och försvarade det historiska krönikeskrivandet enligt 1800-talsmodell. När Burke sammanfattade denna debatt i sin artikel 1991 målade han upp bilden av ett "skyttegravskrig" som enligt honom hade "pågått alltför länge", men uppdelningen i två motsatta fronter ignorerar det faktum att historikerna i de båda lägren också har mycket gemensamt.⁶ Arvet från Annalesskolan och mentalitetshistorien syns både bland analytiska och berättande historiker, och problematiseringar av begreppet "narrativ" har komplicerat uppdelningarna mellan olika typer av historiker.

Den komplexitet som en debatt med tiden antar ju fler som lockas att bidra till den är kanske en bidragande orsak till att den diskussion som Stone satte igång så småningom ebbade ut. Mikro- och antihistoriens kontinuerliga experimenterande med formen är dock tecken på att frågan fortsätter att intressera verksamma historiker. Genom några exempel vill jag göra nedslag i hur den här frågan har betraktats i olika skeden av den senmoderna historieskrivningen. Jag ska börja med att diskutera några exempel från engelskspråkig forskning för att sedan övergå till de svenska försöken inom genren.

En av de historiker som utan tvekan bidrog mest till att pröva formen för det akademiska historieskrivandet innan mikrohistoria formulerades som skolbildning var engelsmannen Richard Cobb. Hans namn har återopats när mikrohistorien har diskuterats, bland annat av Ginzburg, men sedan hans bortgång 1996 har hans bidrag till genren endast uppmärksammats av en begränsad skara. Cobbs forskning var helt inriktad på franskt 1700-tal och hans ständiga fokus på hur de "vanliga människorna" påverkades av revolutionen i böcker som *The Police and the People* (1970) och *Reactions to the French Revolution* (1972) gör att han i historiografin oftast placeras i kategorin "History from below". Men Cobb var i grunden en excentriker och nonkonformist som envist mot-

6. Burke (1991).

satte sig alla försök till kategorisering. Han betonade med patos vikten av att berätta folkets historia utan att lägga på den ett filter av marxistisk idealisering eller betrakta människor i termer av grupper och organisationer. Hans böcker är skrivna med en krass och oromantisk blick som skickligt fångar upp alla materiella och mänskliga bevekelsegrunder som människor har medan idealism och politiska ambitioner tonas ned.

Cobbs främst verk, *The People's Armies* (ursprungligen publicerad på franska under titeln *Les Armées Révolutionnaires* 1961) är en mäktig översikt i två volymer av de olika "folkarméer" som sattes upp i de franska provinserna som terrorregimens verktyg. Här fokuserar Cobb på de individer som gick med i arméerna och tecknar korta biografier av var och en för att skapa en mosaik av människoöden mot bakgrund av revolutionskrigen. I en berömd passage avfärdar han idén att det skulle vara någon form av politisk aktivism som drev männen att bli medlemmar och framhåller i stället "tanken på alla bondflickor" längs arméns marscher som en avgörande dragningskraft. Även möjligheten att roffa åt sig mat och dryck under arméns rörelser betonas, och Cobb är i flera av sina böcker skicklig på att visa de primära behovens betydelse för människors handlande.⁷

Cobbs böcker saknar ingalunda diskussioner på en generell nivå, och det framträder även i *The People's Armies* att han försöker skapa en helhetsbild av arméerna och deras kontext, men det är samtidigt tydligt att detaljerna intresserar honom mer än helheten. Korta men karismatiska karakteristiker av ovanliga livsöden och personligheter dominerar boken. Konsekvensen av Cobbs angreppssätt är en historieskrivning som präglas av det absurda och meningslösa och som delade hans kollegor i två läger. En bra karakteristik av det formuleras i en av dödsrunorna över honom: "Richard's history was experiential, complicit, compassionate, at least for life's victims; it was certainly not 'objective'."⁸ En mindre förstående hållning intar däremot Carlo Ginzburg, som kallar Cobb en "confirmed cultivator of his own eccentricity" och ifrågasätter Cobbs tendens att avfärda teoretiska aspekter på känslomässig snarare än ve-

7. Richard Cobb, *The People's Armies: The armées révolutionnaires: Instrument of the Terror in the departments April 1793 to Floréal Year II* (New Haven & London 1987) s. 136.

8. Gwynne Lewis, "Obituary: Richard Cobb, 1917–1996", *History Workshop Journal* 42 (1996) s. 244–247.

tenskaplig basis.⁹ Denna kritik identifierar det grundläggande problemet i Cobbs historiesyn, nämligen dess stora beroende av en emotionell och sympatiserande inställning till de individer som forskaren möter i källmaterialet, en inställning som ofta riskerar att göra framställningen tillrättalagd.

Den här kritiken visar på den stora skräcken som vilar i misstänksamheten mot berättande eller människosympatiserande historiefremställning; skräcken för att gå över gränsen till spekulation och till att överföra sina egna tankar och värderingar på den historiska aktören. När man läser Cobb är det uppenbart att han inte hyste någon sådan rädsla, och att han var helt öppen med att han emellanåt kanske gick över den här gränsen. "I write history subjectively and often, no doubt, with prejudice and [...] I do not believe it is possible to divorce history from experience",¹⁰ skriver han i en av sina böcker. I samma andetag uttrycker han sin ståndpunkt om att historia inte bör vara en vetenskap utan ett sätt att försöka förstå människor grundat på medkänsla och förståelse. "It is possible to write history that is in no way human. Many economic historians and some diplomatic ones have demonstrated how this can be done."¹¹ Men samtidigt som ambitionen kan tyckas pompös betonar Cobb också vikten av ödmjukhet:

[The historian's] principal aim is to make the dead live. And, like the American 'mortician', he may allow himself a few artifices of the trade: a touch of rouge here, a pencil-stroke there, a little cotton wool in the cheeks, to make the operation more convincing. Of course, complete understanding is impossible and the historian of the common people, of popular movements, and of individualistic eccentrics can only scratch at the surface of things. He may recapture a mentality; but he cannot probe deeply. He can only make one man witness for many by the selective use of the individual 'case history' as a unit in historical impressionism.¹²

Cobb uttrycker här en alternativ inställning till samma insikt om historieskrivningens ofrånkomliga litterära sida som Hayden White seder-

9. Carlo Ginzburg, "Microhistory: Two or Three Things That I Know About It", *Critical Inquiry* 20:1 (1993) s. 10–35.

10. Richard Cobb, *Paris and Elsewhere: Selected Writings* (New York 1998) s. 66.

11. Cobb (1998) s. 65.

12. Cobb (1998) s. 66.

mera gav uttryck för. Insikten om att historia alltid kommer att vara en litteraturgenre mer än en vetenskap har dock influerat en lång rad av efterföljare till Cobb som med mer eller mindre outtalade kopplingar till mikrohistorien har fortsatt att skriva historia med en berättande och individcentrerad stil.

Historiker i Cobbs efterföljd, som anlagt liknande perspektiv eller som velat experimentera med form och stil, har sällan varit lika uttalade i sin kritik av andra historiker som Cobb. En unik historisk framställningsform tenderar att ackompanjeras av en ovilja att offentligt kommentera den. Den här beskrivningen passar väl in på en annan berömd historiker vars huvudsakliga verk är något senare än Cobbs, och publicerades på 1970- och 1980-talen. Jonathan Spence är en engelskfödd historiker, verksam i USA, vars arbete helt och hållet har ägnats kinesisk historia. Redan tidigt i sin karriär uppmärksammades han för en rad böcker som på ett säregt sätt använder sig av det mikrohistoriska angreppssättet. Hans två förmodligen mest omtalade böcker är *The Death of Woman Wang* (1978) och *The Question of Hu* (1988). I den förstnämnda skildras historien om en avlägsen trakt av Qingdynastins Kina, med fokus på en berättelse om ett mord som exemplifierar relationerna mellan olika samhällssfärer i tidens lokalsamhälle. Även om Spence inte hade några explicita kopplingar till framväxten av den mikrohistoriska skolan, eller har talat om sina böcker som mikrohistoriska, identifieras dock i synnerhet den här boken som en mikrohistoria, till exempel av Edward Muir i hans inledning till en tidig mikrohistorisk antologi.¹³

En ännu mer renodlad form kopplad till den narrativa stil som diskuteras här visar *The Question of Hu* prov på. Boken berättar om en kinesisk katolik som 1722 reser med en jesuitisk missionär till Europa där han så småningom spärras in på mentalsjukhus. Boken har blivit föremål för kritisk granskning av den amerikanske historikern Bruce Mazlish i en utförlig artikel.¹⁴ Mazlish frågar sig huruvida boken bör betraktas som historia eller fiktion och vad i valet mellan narrativ och analys som bäst förmedlar historisk kunskap. Trots en sympatiserande inställning till Spence dömer han i slutändan ut boken med motiveringen att den

13. Edward Muir, "Introduction: Observing Trifles", i Edward Muir & Guido Ruggiero (red.), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe* (Baltimore & London 1991) s. xxiii, not 7.

14. Bruce Mazlish, "The Question of *The Question of Hu*", *History and Theory* 31:2 (1992) s. 143–152.

inte försöker besvara frågor eller resonera kring historien utan endast återberättar historien. "History is something we construct, by reconstructing actively and analytically, and not something, as Spence seems to suggest [...], that we merely *recount*."¹⁵ Mazlish förhåller sig kritisk till att Spence inte försöker placera in huvudpersonerna i en vidare kontext, men tillägger: "His counterargument, I suspect, would be that he does, in fact, do this, by simply telling their story, based on the documents, and by this narrative makes them come alive historically."¹⁶ I slutändan gör dock Spences stil, som inbegriper dialog och återgivna tankar hos karaktärerna, att läsaren inte kan avgöra hur skildringen skiljer sig från fiktion, och Mazlish betraktar den således inte som historia.

Något svar från Spence verkar aldrig ha publicerats, och Spence har sällan kommenterat sin stil i sina verk. I en intervju publicerad i en kinesisk historietidskrift beskriver han emellertid sitt intresse för hur historia skrivs och hur han anser att införandet av en sociologisk analys utifrån teorier kommer i vägen för den skildring av människors tankar och beteenden som han vill åstadkomma. Den kommentar som mest relaterar till Mazlishs artikel kommer dock i början av intervjun: "saying that history and literature come together is immensely different from saying history and fiction come together."¹⁷ Historieskrivningens relation till fiktion är alltså enligt Spence underordnad dess relation till litteratur, och där historiker diskuterar förhållandet mellan historia och fiktion borde man diskutera i vilken mån historia ska betraktas som litteratur. Dessa uttalanden eliminerar dock inte vikten av den kritik som Mazlish formulerar. Spence är uppenbarligen inte intresserad av att berätta en uppdiktad historia från det tidigmoderna Kina, men det finns likväl aspekter av hans stil som väcker frågor kring sanningsanspråken. Låt oss se på hur Spence skriver. Bokens första rader är ganska representativa för hans stil:

Hu stands a moment at the doorway to the reception hall, looking in. The room is filled with about a dozen seated men in clerical robes. The attendants who dressed him and escorted him from his cell wait at his side, in case he should be prompted to some act of violence.

15. Mazlish (1992). Kursivering i originalet.

16. Mazlish (1992).

17. Hanchao Lu, "The Art of History: A Conversation with Jonathan Spence", *Chinese Historical Review* 11:2 (2004) s. 133–154.

They have not told him why he has been summoned, since he knows no French and they know no Chinese.¹⁸

Spence redogör i mycket noggranna noter för varifrån han har hämtat sina uppgifter. Den inledande scenen, i vilken Hu framträder inför styrelsen på det mentalsjukhus där han varit inspärrad i två år, beskrivs i brev av de närvarande, dock inte av Hu själv. Alla de faktauppgifter som stycket innehåller kan förmodligen härledas tillbaka till källmaterialet, även om källans sanningshalt inte ifrågasätts så mycket som den kanske borde. Att Hu stod i dörröppningen och såg på den samlade kommittén, att han hade vaktmästare omkring sig och att han inte visste varför han blivit kallad dit är allt sådant som kan verifieras av materialet. Skillnaden från en konventionell historieskildring finns i språket. I stället för att börja "Den 12 oktober 1725 framträdde John Hu inför en kommitté av prelater på sjukhuset i Charenton utanför Paris" använder Spence sig av skönlitterärt språk. Och om Hu steg in i rummet med kommittén kan det knappast bestridas att han befann sig i dörröppningen. Att han "stannade upp en stund" vid tröskeln är däremot en formulering som gör läsaren osäker om exakt vad författaren har lagt till själv. Det finns en ambition hos Spence att hederligt redogöra för exakt var i texten han har fabulerat fritt, och trots att stilen är högst litterär är dessa ställen ganska få. Mazlishs huvudsakliga kritik var egentligen inte att Spence la in fiktiva formuleringar utan att han berättar sin historia helt rakt utan att resonera eller spekulera. Spences hållning är att en romanförfattare får spekulera om sina karaktärers motiv och tankar men inte historikern. Mazlish menar att det är tvärtom. En romanförfattare skulle kunna berätta Spences historia och lämna läsaren i ovisshet om karaktärernas avsikter, men en historiker, "who is out to extend our knowledge of human beings and their actions, must bring curiosity to his task, and thus a willingness to speculate, based on the best possible evidence."¹⁹

Mazlish hade förmodligen sympatiserat med Natalie Zemon Davis sätt att skriva historia. I flera av sina böcker fokuserar Davis på individer och målar upp en historisk bild genom att berätta individernas historia snarare än att använda individerna som representanter för någonting större. Det mest kända exemplet är förmodligen hennes genombrottsbok

18. Jonathan D. Spence, *The Question of Hu* (New York 1989) s. 3.

19. Mazlish (1992).

The Return of Martin Guerre, först publicerad på franska 1982, men det kanske mest renodlade exemplet på detta tillvägagångssätt är *Trickster Travels* (2006), en biografi om den muslimske diplomaten Leo Africanus och hans olika resor mellan de muslimska och kristna världarna kring Medelhavet under tidigt 1500-tal. I sin recension av boken i *American Historical Review* pekar Jonathan P. Berkey på hur Davis skickligt använder sig av spekulationer kring vad som var möjligt och troligt när hon söker svar på frågor om sådant som källmaterialet inte berör.²⁰ Den här metoden går tillbaka till *Martin Guerres återkomst*, i vilken hon i sitt förord talar om utforskandet av "historiska möjligheter", kartläggandet av det möjliga och rimliga i en historisk kontext till skillnad från att nå absoluta sanningar. Det här angreppssättet möttes av vissa reservationer från kollegor, i synnerhet Robert Finlay som debatterade med Davis i *American Historical Review* 1988 utifrån frågan om "where does reconstruction stop and invention begin?"²¹ Likväl har tanken influerat historiker i Davis efterföljd, framför allt finske Hannu Salmi, som i en intressant artikel pekar på potentialen i att begrunda hur historiker utforskar det möjliga och det sannolika.²² I inledningen till *Trickster Travels* menar sig Davis ha konstruerat "a plausible life story".

Men hur förhåller sig Davis spekulativa teknik till fikcionaliserade berättelser à la Spence? Är inte återberättandet av karaktärers tankar och gester en variant av den spekulation om det oberörda utifrån angränsande utsagor som Davis sätter i system? Som ett experiment skrev den franske historikern Alain Corbin en hel biografi om en person om vilken ingen dokumentation har bevarats genom att spekulera om dennes liv utifrån kontexten och den omkringliggande historien.²³ Det som skiljer Davis och Corbins mer akademiskt präglade verk från Spences är språkdräkten och stilen. Spence berättar som en romanförfattare. Även om han redogör helt och fullt för sina källor, och det är ganska tydligt var verifierade fakta slutar och spekulationer börjar, reagerar historikerkollegor instinktivt på sättet att berätta eftersom det har en inneboende

20. Jonathan P. Berkey, recension av *Trickster Travels*, *American Historical Review* 112:2 (2007) s. 459–461.

21. Robert Finlay, "The Refashioning of Martin Guerre", *American Historical Review* 93:3 (1988) s. 553–571.

22. Hannu Salmi, "Cultural History, the Possible, and the Principle of Plenitude", *History and Theory* 50:2 (2011) s. 171–187.

23. Alain Corbin, *The Life of An Unknown: The Rediscovered World of a Clog-Maker in Nineteenth-Century France* (New York 2001).

ambivalens. Berkeys recension av Davis bok granskar kritiskt hennes sätt att använda sig av vaga formuleringar. Ett representativt utsnitt kan lyda så här:

[...] al-Wazzan must have been improving whatever skills he had brought with him in the Italian and Latin Languages through conversations with his jailers, the Castel soldiers and other prisoners [...]. He would have known a version of Spanish from his boyhood, as we have seen, though he would have written it more likely in Arabic [...] We can visualize him, then, advancing his Italian with the elderly castellan of Sant'Angelo, Giuliano Tornabuoni.²⁴

Den rikliga förekomsten av fraser som "he would have" och "must have" och ord som "likely", tillsammans med bilder som målas upp av huvudpersonen i troliga situationer ("we can visualize him") tydliggör ständigt textens tentativa karaktär, men till skillnad från Spence följer Davis den akademiska konventionen genom att skriva i form av uttalade spekulationer i stället för att bara beskriva en scen där al-Wazzan samtalat med sina medfångar i fångenskapen. Davis avviker också från mina andra exempel genom att hon, trots att hon endast berättar Leo Africanus historia mot bakgrund av tidens religiösa motsättningar, ägnar förhållandevis mycket utrymme åt kontexten och reflekterar utförligt kring sitt fall i både ett inledande och ett avslutande kapitel. Det är alltså knappast antihistoria i Peter Englunds anda. Men frågan är vilken metod som är den mest lyckade. I flera uttalanden som Davis gör i samband med debatten om *Martin Guerre* uttrycker hon en syn på historieskrivning som på många sätt liknar Richard Cobbs. "I am willing to settle, until I can get something better, for conjectural knowledge and possible truth", skriver hon och kritiserar sin kollega Finlay för att vilja ha "absoluta sanningar".²⁵

Problemet som alla dessa exempel på mikrohistoria aktualiserar är huruvida det narrativa skrivsättet är ett sätt att uppmärksamma historieskrivningens ofrånkomliga fiktiva aspekter à la Hayden White eller ett sätt att komma närmare en historisk sanning genom att fokusera på

24. Natalie Zemon Davis, *Trickster Travels: The Search for Leo Africanus* (London 2008) s. 58.

25. Natalie Zemon Davis, "'On the Lame'", *American Historical Review* 93:3 (1988) s. 572–603.

detaljerna. Ett av de mest extrema exemplen på narrativ mikrohistoria är onekligen Simon Schamas bok *Dead Certainties* (1992), en kortroman om ett mordfall i Boston 1849 som enligt Schama helt bygger på förstahandskällor. Schama skrev boken som ett medvetet experiment i historisk framställning, och i sitt efterord medger han att vissa avsnitt i texten är fabulerade utifrån källornas antydningar. Han understryker emellertid att detta inte är gjort i förakt för gränsen mellan fakta och fiktion. "It is merely to imply that even in the most austere scholarly report from the archives, the inventive faculty – selecting, pruning, editing, commenting, interpreting, delivering judgements – is in full play."²⁶ Schamas ståndpunkt förefaller besläktad med de intentioner som de här diskuterade författarna har – att vara öppna för historiens närhet till det litterära och till fantasin utan att fördenskull riva ner gränsen där emellan. Den här typen av narrativ historia har förekommit parallellt med den italienska mikrohistorien, som otvivelaktigt tog avstånd från alla former av relativism och i det närmaste var ett slags nypositivism.²⁷ Ironiskt nog tycks mikrohistorien ha banat väg för bokprojekt i vilka historiker som är trötta på den akademiska formens ramar bejaktar fantasins betydelse för att levandegöra det förflutna.

För svensk räkning har formexperimenten framför allt kommit från populärvetenskapligt inriktade forskare som skrivit mer för en litterär publik än för en akademisk. Böcker av Hans Villius, Eva Helen Ulvros och sagde Englund är exempel som kombinerar en litterär form med forskningens perspektiv. Mikrohistoriskt inriktad forskning har ingalunda saknats i Sverige, men den tenderar att präglas av betydande eftergifter åt den förhärskande akademiska mallen. Kända verk av Birgitta Odén, Britt Liljewall och Anna Götlind antar ett mikrohistoriskt perspektiv för att bedriva akademisk historieforskning.²⁸ Bland det fåtal svenska böcker som framgångsrikt kombinerar mikrohistoria med en innovativ berättande form framstår Bengt Ankarloos *Att stilla herrevrede* (1988)

26. Simon Schama, *Dead Certainties* (New York 1992) s. 322.

27. Carlo Ginzburgs ord i en intervju är tydligen nog: "I am deeply against every kind of Derrida trash, that kind of cheap skeptical attitude. I think that that is one of the cheapest intellectual things going on." Citerat från Muir (1991) s. xxiv, not 26.

28. Birgitta Odén, *Leda vid livet: Fyra mikrohistoriska essäer om självmordets historia* (Lund 1998); Britt Liljewall, *Bondevardag och samhällsförändring: Studier i och kring västsvenska bonde- och dagböcker från 1800-talet* (Göteborg 1995); Anna Götlind, *Att äldras i Backåkers: En mikrohistorisk studie av de äldres levnadsvillkor på en småbrukargård i södra Dalarna 1826–2001* (Falun 2001).

som mest lyckad. Här stannar fokus genom hela framställningen på det lilla häxerifallet från skånskt 1600-tal samtidigt som boken i tur och ordning tar upp aspekter av det i relation till diverse folkloristiska och socialhistoriska kontexter.²⁹ Flera svenska böcker har också använt författarens släktforskning som en ingång till historiska reflektioner. Ett lyckat men förbisett exempel från en svensk forskare är etnologen Åke Dauns *Vägar till det förflutna* (1996), i vilken en rekonstruktion av författarens farmors vardagsliv utifrån hennes dagböcker skildras parallellt med författarens egen tillvaro under samma tid för att visa hur "livsloppen inte följer på varandra som länkar i en kedja, utan ligger 'omlott'".³⁰ I boken väcker Daun också frågor kring subjektivitetens roll i historieskrivningen. All historieforskning är subjektiv, skriver han, men det "gör inte framställningen mindre 'sann'. Den sociala verkligheten, alltså den mänskliga samvarons verklighet, måste i alla händelser visas upp från ett eller annat håll. Ingen sida är sannare. Ingen verklighet kan beskrivas totalt."³¹

Den postmoderna vetenskapliga diskussion som fördes under 1970- och 1980-talen ter sig som en implicit bakgrund till de försvar för den narrativa formen som de här diskuterade historikerna formulerar. Men i stället för att inta en offensiv distanserad hållning till vad Ginzburg kallade "Derrida trash" tycks både Spence, Davis och Daun vilja säga att de båda synsätten kan förenas. Det är en något resignerad inställning som utgår från en förmodligen ganska schematisk bild av den postmoderna debatten och använder mikroperspektivet både för att undgå diskussioner om genomförbarhet och för att gå postmoderna ståndpunkter till mötes. Men framför allt är det en ambition att framhäva historieskrivningens existentiella och filosofiska dimensioner, att ta upp frågor om etik, ansvar och tolerans i relation till det förflutnas människor. Det är ur detta perspektiv som den grova generaliseringen framstår som föringande.³²

Mikro- eller antihistoria kommer aldrig att ersätta makrohistoria eftersom båda sätt att skriva historia utgår från en gemensam vilja att

29. Bengt Ankarloo, *Att stilla herrevrede: Trolldomsdåden på Vegeholm 1653–54* (Stockholm 1988).

30. Åke Daun, *Vägar till det förflutna: Emilie Josefina född 1880* (Stockholm 1996) s. 7.

31. Daun (1996) s. 10.

32. Jag diskuterar detta ytterligare i Peter K. Andersson, "Om mod och mikrohistoria", *Scandia* 80:2 (2014) s. 117–125.

förstå det förflutna och en syntetisk ambition är nödvändig för historieforskningen. Men i en värld som tvingats tampas med en postmodern skepsis kring sanningsanspråk har mikrohistoria varit ett sätt att inomvetenskapligt kritisera de alltför generella slutsatserna och att ta ner anspråken till en nivå där den källkritiska granskningen på ett tydligare sätt kan försäkra om en mer trovärdig bild, eller, för att tala med Natalie Zemon Davis, en historia av möjligheter. På så sätt har mikrohistorien, som Richard D. Brown påpekar, utgjort ett sätt för historieforskningen att försvara sin status som källa till sanning.³³ Få historiker har uttryckligen velat medge det, men en viktig aspekt av mikrohistorien är också dess förmåga att förse sina läsare med en generell uppfattning av en historisk tid utan att explicit uttrycka den. Recensenter poängterar ofta hur mikrohistorier lyfter fram mönster som är större än det studerade fallet. Placerandet av fallet i ett större historiskt sammanhang sker i receptionen av verket snarare än i verket självt.

Mikrohistoria i sin ursprungsform handlade aldrig om att överge generaliseringen. I själva verket var Ginzburg och hans samtida, som Matti Peltonen påpekat, måna om att "upptäcka väldigt stora saker med sina mikroskop."³⁴ Men i stället för att se sitt fall som en konventionell fallstudie, började mikrohistorikerna se sina fall som "en allegori för kulturen i stort". Jill Lepore har urskiljt detta som en av mikrohistoriens grundbultar. Till skillnad från biografien, som utgår från den enskilda människans betydelse för och bidrag till historien, bygger mikrohistorien på det motsatta, nämligen att hur speciell och avvikande en människa än är beror hennes användbarhet för mikrohistorikern inte på att hon är unik utan på att hon likväl utgör en spegling av sin kultur.³⁵ Men mikrohistorikerns skicklighet skiner igenom i hur denne rör sig mellan mikro- och makronivån. Den klumpige eller konventionelle mikrohistorikern skildrar sitt fall för att sedan placera in detta i en vidare kontext i ett slutkapitel. Den experimenterande mikrohistorikern fokuserar på formen för mikrostudien och försöker att antyda den vidare kontexten inom ramarna för skildringen av det enskilda fallet. Englund's katalog av

33. Richard D. Brown, "Microhistory and the Post-Modern Challenge", *Journal of the Early Republic* 23:1 (2003) s. 1–20.

34. Matti Peltonen, "Clues, Margins, and Monads: The Micro-Macro Link in Historical Research", *History & Theory* 40: 3 (2001) s. 347–359.

35. Jill Lepore, "Historians Who Love Too Much: Reflections on Microhistory and Biography", *Journal of American History* 88:1 (2001) s. 129–144.

människoöden är uppenbart utformad för att ge ett kumulativt intryck av exakt det makrohistoriska händelseförlopp som han vill undvika att skildra ännu en gång. Spences böcker håller sig också till den berättande formen, men det ska till en väldigt fantasilös läsare för att inte den bakomliggande innebörden ska bli tydlig.

På så sätt är alltså mikrohistorikern i de här fallen en romanförfattare i historikerskrud. Ingen skulle drista sig att ifrågasätta en klassisk romans vidare betydelse bara för att författaren inte har placerat in sin berättelse i en större samhällelig kontext. Men traditionellt är det just romanförfattarens begränsade fokus som skiljt denne från historikern, vars uppgift det sedan Herodotos varit att skildra den generella historien, om än oftast med deskriptiv snarare än analytisk stil. Vad mikrohistorien kan erbjuda är inte en fallstudie som placeras in i ett större sammanhang i slutkapitlet. "The 'Conclusion' that every doctoral adviser urges on his students as a professional obligation has always seemed to my notoriously inconclusive temperament to be so much wishful thinking", skriver Schama.³⁶ Mikrohistorien erbjuder historikern möjlighet att använda den huvudsakliga metod som denne har till hands – skrivandet – för att åstadkomma en berättelse med filosofiska och medmänskliga budskap snarare än att fylla en lucka i forskningen.

36. Schama (1992) s. 321.